

Т. А. Вінник,
аспірант кафедри фінансів,
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

Дана стаття присвячена дослідженню та аналізу теоретичних підходів до визначення фінансової політики. Об'єктом дослідження статті є фінансова політика. На підставі проведеного дослідження запропоновано низку підходів до розробки раціональної фінансової політики, визначено шляхи досягнення основної мети політики.

The following article deals with financial policy researching. The object of research article is the financial policy. Based on the conducted research a number of approaches to developing the rational financial policy has been proposed, the ways of achieving the primary policy goal have been determined.

Ключові слова: фінанси, фінансова політика, економічна політика, принципи фінансової політики, мета фінансової політики.

ВСТУП

Сьогодні всім очевидно, що втрати від фінансової кризи є дуже великі і зчинили величезний вплив на фінансовий стан України та економіки в цілому.

Актуальність питань фінансової політики є беззаперечною для України. Зараз особливо невідкладними є завдання втілення в життя розумної, гнучкої, науково обгрунтованої фінансової політики з урахуванням кращого світового досвіду. Необхідно правильно впроваджувати важливі економічні реформи, при цьому враховувати бажання та інтереси людей і не відходити від демократичних засад розвитку суспільства. Тут постає проблема комплексності фінансової політики. Вона повинна враховувати конкретні історичні умови, які склалися в Україні в перехідний період, та світовий досвід країн з розвинутою ринковою економікою.

Фундаментом сталого економічного зростання та забезпечення суспільного добробуту є досягнення макрофінансової стабілізації. Збалансованість державних фінансів, ефективне функціонування фінансового ринку та стабільність національної грошової одиниці є головною передумовою соціально-економічного розвитку. На відміну від загальноекономічного й інтелектуального потенціалу, ресурсні можливості фінансової системи України поки що суттєво обмежені. Хоча у розпорядженні держави є досить широкий арсенал фінансових інструментів та важелів впливу на різні сторони розвитку суспільства, вони використовуються недостатньо повно й ефективно, а головне — значною мірою безсистемно і непослідовно.

Завдання, що стоять перед фінансовою політикою, повинні, перш за все, сприяти покращенню економічного стану держави.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є узагальнення та уточнення теоретичних підходів до визначення фінансової політики, а також розроблення раціональних дій держави при формуванні фінансової політики.

РЕЗУЛЬТАТИ

При вивченні сутності фінансової політики український науковець Опарін В.М. зазначає, що фінанси відіграють надзвичайно важливу роль у суспільстві, вони формують його життєздатність, потенціал, забезпечують при цьому реалізацію поставлених кожною людиною, підприємством та державою в цілому завдань і цілей [8]. Дійсно, фінансові відносини охоплюють усіх і кожного, і без фінансів неможливі функціонування держави і діяльність юридичних та фізичних осіб. Вплив фінансів на економічний та соціальний розвиток суспільства та держави не можна побачити без дослідження фінансової політики.

Зазвичай політику визначають як цілеспрямовану діяльність у галузі взаємовідносин між різними суспільними групами, державами, народами, пов'язану з боротьбою за здобуття та утримання влади як знаряддя регулювання та формування цих стосунків. Політика охоплює усі напрями діяльності держави. Фінансова ж політика є важливим засобом реалізації політики держави у будь-якій сфері суспільної діяльності — в економіці, соціальній чи військовій сфері, в міжнародних відносинах тощо.

Необхідно зазначити, що поняття "фінансова політика" на сьогоднішній день є глибоко дослідженим та розкритим як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Незважаючи на це, дані погляди потребують аналізу

та знаходження відповідності сьогodнішнім нормам та потребам українського суспільства. Розглянемо основні теоретичні підходи до поняття фінансової політики сучасними вченими.

Український економіст Васи́лик О.Д. стверджує, що фінансова політика — складна сфера діяльності законодавчої, виконавчої влади, яка включає заходи, методи і форми організації та використання фінансів для забезпечення її економічного та соціального розвитку. Автор стверджує, що своє конкретне вираження фінансова політика знаходить в чинній системі мобілізації фінансових ресурсів та їх використання для задоволення різноманітних потреб держави, підприємств, структур і населення. Як бачимо, фінансова політика розглядається як форма своєрідної діяльності відповідних владних структур, але її принципи й цілі формуються відповідно до того, яка модель економічної системи прийнята в даній країні і яку кінцеву мету економічної діяльності визначено її політичними силами, що перебувають при владі [1]. Тобто автор робить акцент на залежності фінансової політики від політичних сил і ставить за мету фінансової політики забезпечення фінансової стабільності в державі та досягнення підвищення суспільного добробуту. На нашу думку, поняття "фінансова політика" обов'язково повинно політизуватися, оскільки в розробленні її беруть участь усі гілки влади. Вони повинні діяти злагоджено, задовольняти потреби суспільства, здійснювати повноваження у межах своїх функцій. Політичним силам країни необхідно визначати принципи своєї діяльності, що повинні відповідати кінцевим завданням фінансової політики, та у ході розроблення політичних дій всі ці завдання потребують вирішення задля раціонального проведення фінансової політики.

Український економіст Романенко О.Р. формулює фінансову політику як визначення цілей, завдань, на вирішення яких спрямований процес формування, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів. Автор вважає, що фінансова політика має бути адекватною закономірностям суспільного розвитку і що її зміст ґрунтується на теоретичних концепціях, які визначають рівень участі держави в управлінні економікою і використовують конкретні форми організації фінансових відносин. Метою фінансової політики автор вважає формування максимально можливого обсягу фінансових ресурсів як матеріальної бази будь-яких перебудов. Фінансова політика повинна враховувати потреби суспільного розвитку, реальні економічні та фінансові можливості держави. Вона залежить від конкретних історичних умов і завдань, які стоять перед суспільством [10]. Абсолютно погоджуємося з автором стосовно того, що фінансова політика повинна відповідати усім процесам суспільного розвитку. Як і попередній автор, який говорить про відповідність фінансової політики економічній моделі, притаманній даній країні, Романенко О.Р. покладає на фінансову політику необхідність врахування економічних та фінансових можливостей країни. Ми допускаємо, що фінансова політика може не відповідати стану економічної системи лише у тому разі, коли існує необхідність здійснювати кардинально-радикальні реформи суспільно-економічного життя народу. В такому разі фінансова політика мусить здійснюватися обдуманно, раціонально-вигідними кроками, що поступово балансували б фінансовий стан та призводили б до змін фінансового стану і покращенню добробуту населення.

Найбільш близько до наших міркувань фінансову політику характеризує Опарін В.М. — як суб'єктивну сторону функціонування фінансів. На його думку, фінансова політика є переплетінням широкою гами різноманітних інтересів окремих політичних партій і владних структур, центральних і місцевих органів влади та управління, різних верств населення тощо. Ці суб'єкти, на думку автора, організують механізм

функціонування фінансів та фінансових відносин. Вони керують багатьма чинниками політичного, економічного і гуманітарного характеру, поєднуючи при цьому як загальносуспільні, так і власні інтереси. Основу фінансової політики становить вибір з безмежної кількості варіантів організації фінансових відносин і фінансової діяльності одного, що є найбільш прийнятним для даної країни у даний час.

Фінансова політика визначається автором як комплекс дій і заходів, що здійснюється державою в межах наданих їй функцій та повноважень у сфері фінансової діяльності суб'єктів господарювання та фінансових інституцій, громадян і безпосередньо держави, з метою вирішення певних завдань і досягнення поставлених цілей [8].

Ще один дослідник фінансової системи — прибічник ідей Опаріна В.М. та Федосова В.М. — Львовчкін С.В. вважає, що основним вектором фінансової політики є забезпечення економічного зростання в країні через механізм фінансового впливу на попит і пропозицію, на споживання, заощадження та інвестиції. Фінансова політика має конкретне спрямування, а її реалізація завжди повинна знаходити компроміс між потребами та можливостями. Автор вважає, що ні теоретично, ні практично не може бути ідеальної фінансової політики — позитивні результати в одному напрямі супроводжуються негативними моментами в іншому. Фінансова політика полягає у поєднанні конкретних цілей та відповідних засобів, за допомогою яких вирішуються поставлені задачі. Цілі фінансової політики випливають із потреб економічного розвитку і досягнення високого рівня індивідуального і суспільного добробуту [8]. Автор абсолютно точно і глибоко описує фінансову політику, яка найбільш близько підходить українському суспільству. На нашу думку, саме акуратна, ретельно виважена фінансова політика, яка повинна знаходити компроміси з усіма верствами населення та яка зобов'язана бути спрямована на підвищення індивідуального та суспільного добробуту, найбільш прийнятна для України. Фінансова політика, що проводиться, завжди в чомусь має негативні наслідки та викликає невдоволення деяких верств населення, проте завдання урядових та владних структур є такими, щоб ці наслідки мали мінімальний характер.

Автор підручника "Фінанси" Кушнір І.В. вважає, що фінансова політика заснована на фінансовому законодавстві і є цілеспрямованою діяльністю держави, що пов'язана з мобілізацією фінансових ресурсів, їх розподілом і використанням для виконання державою своїх функцій. Критерієм оцінки фінансової політики є те, наскільки дана фінансова політика сприяє досягненню цілей, визначених державою як пріоритетних. За мету фінансової політики автор ставить забезпечення фінансовими ресурсами програм, що здійснюються державою, встановлення раціонального, з точки зору держави, розподілу і використання фінансових ресурсів, а також досягнення фінансової стійкості та фінансової незалежності держави [6]. Ми вважаємо, що фінансова політика мусить бути спрямована на забезпечення фінансовими ресурсами усіх державних програм уряду і погоджуємося з автором, щодо необхідності досягнення фінансової стабільності і фінансової незалежності держави. Це повинно забезпечуватися шляхом правильного визначення цілей фінансового механізму та взаємврахування владних і суспільних інтересів.

Тієї ж думки притримуються такі вчені, як Булатов А.С., Соколова О.В. Алпатов Г.Е., Базулин Ю.В. та ін.

Деякі вчені виділяють фінансову політику як самостійну сферу діяльності держави в області економічних відносин [4]. А, наприклад, Глущенко В.В. та Чехунов В.Н. у своїй праці "Фінанси" зазначають наступне: "фінансова політика держави є частиною економічної політики держави". Основна мета фі-

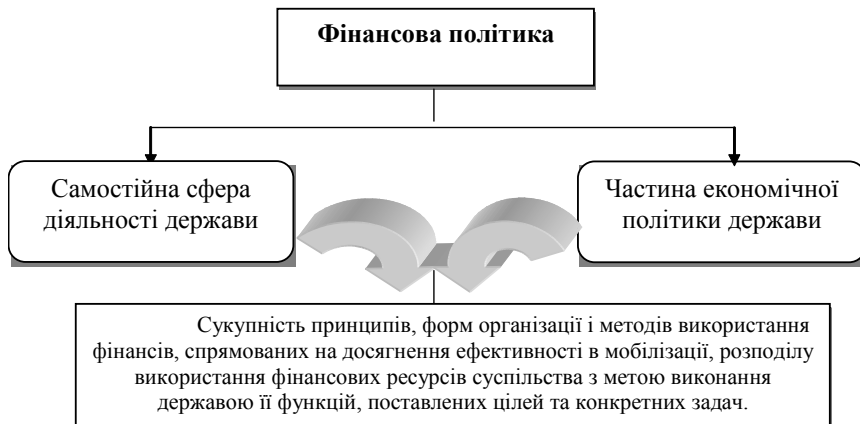

Рис. 1. Визначення фінансової політики, засноване на поглядах науковців

нансової політики, на думку авторів, — оптимізація розподілу ВВП між галузями народного господарства, соціальними групами населення, територіями. На цій основі повинні забезпечуватися стійкий ріст економіки, вдосконалення її структури, створення умов для розвитку господарських одиниць різних форм власності. В цих умовах важливе значення також має створення надійних соціальних гарантій населенню. Фінансова політика сприяє забезпеченню ресурсами цільових програм, зосередження засобів на ключових напрямках розвитку економіки, спрямуванню росту ефективного виробництва, використанню місцевих ресурсів [2].

Сенчагов В.К. також притримується думки, що фінансова політика — частина (підсистема) її економічної політики. Вона являє собою сукупність бюджетно-податкових та інших фінансових інструментів, призначених для формування та використання фінансових ресурсів у відповідності зі стратегічними і тактичними цілями державної економічної політики. Він вказує, що в даному визначенні принципово важливо підкреслити єдність двох механізмів фінансової політики — інструментів і фінансових інститутів державної влади. У будь-якого інструмента (бюджету, податкової ставки, фондів тощо) існує зв'язок з цілями економічної політики і її соціальна направленість визначає могутність держави, стабільність виконання її важливих функцій, реалізацію національних інтересів, а також внутрішній соціальний світ, соціально-економічну стабільність [12].

У Радянському Союзі, фінансова політика розгля-

далася як сукупність заходів з акумуляції фінансових ресурсів, їх розподілу та використанню для реалізації державою її функцій. Вона розглядається як важлива сфера економічної політики. Характер, соціальна спрямованість та масштаби впливу фінансової політики на розвиток продуктивних сил та виробничих відносин суспільства визначаються об'єктивними законами економічного розвитку та суспільно-політичним устроєм країни. Фінансова політика впроваджується шляхом конкретної системи форм і методів, серед яких першочергове значення мають державні доходи та витрати, бюджет держави, податкова політика, державний кредит, фінансовий контроль. В широкому розумінні, фінансова політика включає також регулювання кредитно-грошових відносин [11].

Ми ж вважаємо, що фінансова політика повинна виокремлюватися як самостійна складова діяльності держави, проте тісно пов'язана з усіма сферами соціально-економічного управління. Можливо, вона є частиною економічної політики, проте ця "підсистема економічної політики", як її називає Сенчагов В.К., повинна діяти самостійно, узгоджуючи свої досягнуті цілі з результатами економічно механізму влади.

В.І. Ленін надавав дуже важливе значення єдиній, чіткої визначеній фінансовій політиці в реалізації соціальних та економічних цілей Радянського союзу. Він зауважував, що "... всякие радикальные реформы наши обречены на неудачу, если мы не будем иметь успеха в финансовой политике" [7]. Тобто можна побачити, що в ті часи фінансова політика була основою усіх правлячих процесів влади.

В економічній енциклопедії "Політична економія", яку підготували такі відомі за часів СРСР вчені, як Л.Абалкін, О.Богомолів, Л.Готовський, Є. Капустін та ряд інших, фінансова політика визначається як сукупність державних законів з мобілізації фінансових ресурсів, їх розподілу і використання для здійснення державою її функцій, важлива сфера економічної політики. Вона проводиться шляхом акумуляції централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів і їх використання на основі фінансових законів держави [5].

Райзенберг Б.А., Лозовский А.Ш., Стародубцев Е.Б. вважали, що фінансова політика — політика держави, уряду стосовно використання державних фінансових ресурсів, регулювання доходів і видатків, формування і використання коштів державного бюджету, податкового регулювання, управління грошовим оборотом, впливу на курс національної валюти [9]. Окремі російські і українські вчені розширили поняття фінансової політики тим, що виділили в її складі політику регіонів та галузей економіки (Ковалев В.И., Ефименко Ю.И. та інші).

Даниленко А.І. у своїй праці "Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації" зазначає про необхідність ототожнення фінансової політики не лише з державними фінансами, а і з бюджетною політикою. Автор вважає, що фінансова політика повинна враховувати виробничу специфіку фінансів і що її слід розглядати як сукупність цілеспрямованих дій держави щодо формування і ефективного використання фінансових ресурсів країни, які

Рис. 2. Основна мета фінансової політики та шляхи її досягнення

містять у собі ресурси, її окремих регіонів, секторів економіки, підприємств і домогосподарств для забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку на основі використання відповідних фінансових та монетарних важелів і створення відповідних інституцій середовища, що сприяють реалізації цієї політики.

За мету автор ставить розвиток економіки і нарощування фінансових ресурсів країни, можливість задоволення зростаючих потреб соціальної сфери та державного управління, процвітання держави. Фінансова політика — складне і багатовекторне явище, її роль у період зміни моделі розвитку значно зростає, оскільки вона має забезпечити окрім виконання функцій держави, реалізацію геополітичних інтересів країни та гарантію соціально-економічної стабільності [3].

Проаналізувавши погляди авторів на фінансову політику, ми здійснили їх групування (рис. 1.) та виявили, що одними авторами фінансова політика ототожнюється із самостійною сферою діяльності держави, іншими — вона асоціюється як частина економічної політики держави. Проте усі автори схожі у своїх висновках щодо поняття фінансової політики. На рис. 1 системно показано ставлення авторів до даної фінансової категорії.

Метою фінансової політики, на нашу думку, має бути забезпечення стабільного поступового розвитку економіки країни та господарюючих суб'єктів на основі використання фінансових відносин та фінансового потенціалу (для досягнення фінансової стійкості та фінансової незалежності). Як зазначають науковці, ціль фінансової політики проявляється у виконанні конкретних стратегічних задач і рішення тактичних питань використання функціонального призначення фінансів. Конкретні стратегічні завдання фінансової політики залежать від зовнішніх та внутрішніх умов, наявності фінансових ресурсів, організації товарно-грошових відносин, державного механізму тощо.

Фінансова політика дозволяє поєднати воедино можливості управління (регулювання з боку держави), що притаманні фінансам, з конкретними формами і методами організації органів управління фінансової системи. Фінансова політика — це сукупність принципів, форм організації і методів використання фінансів, спрямованих на досягнення ефективності в мобілізації, розподілу використання фінансових ресурсів суспільства з метою виконання державою її функцій, поставлених цілей та конкретних задач.

У всіх державах фінансова політика реалізується через фінансову систему, функціонування якої базується на наступних принципах:

- управління фінансами з урахуванням специфіки усіх складових фінансової системи;
- загальність функцій усіх фінансових організацій;
- активний взаємозв'язок усіх підпорядкованих органів та їх участь у загальному управлінні процесом.

Для досягнення фінансової стабільності та процвітання економічної системи держави необхідно враховувати усі аспекти створення раціонального підходу до розвитку економіки країни та до формування політичних фінансово обґрунтованих дій уряду. На рис. 2 бачимо шляхи досягнення основної мети фінансової політики.

Основними принципами формування фінансової політики, на нашу думку, є:

- залежність від кінцевої мети;
- макроекономічна збалансованість усіх галузей господарства;
- відповідність інтересам всіх членів суспільства;
- використання економічних законів;
- врахування внутрішніх та зовнішніх економічних умов на основі реальних можливостей.

ВИСНОВКИ

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що фінансова політика сприяє підвищенню економічного потенціалу

країни, розвитку економіки, стимулюванню росту ефективності виробництва та раціональному використанню фінансових ресурсів. Тому при розробці правильної, раціонально побудованої політики необхідно враховувати наступне:

— фінансова політика повинна розроблятися на основі наукового підходу, який відповідав би потребам суспільного розвитку;

— необхідно врахувати специфіку конкретних історичних умов, кожного етапу розвитку суспільства;

— кожний напрям фінансової політики повинен відповідати особливостям внутрішнього та міжнародного стану країни, реальним економічним та фінансовим показникам;

— необхідно ретельно вивчити попередній господарський та фінансовий досвід, світовий досвід, новітні тенденції та прогресивні явища;

— врахування багатьох факторів при великій кількості варіантів, прогнозування результатів при виборі одного із них;

— правильній фінансовій політиці сприяє повна і достовірна інформація щодо фінансового потенціалу країни, об'єктивних можливостей держави та стану справ у економіці;

— комплексний підхід до вироблення та проведення фінансової політики є важливим для запровадження раціонально обґрунтованих фінансово-економічних реформ у державі.

Зробимо висновок, що результативність фінансової політики залежить від того, наскільки вона враховує потреби суспільного розвитку, інтереси всіх верств населення та конкретні історичні умови.

Література:

1. Василюк О.Д. Теорія фінансів: підручник. — К.: НІОС — 2000. — 416 с.
2. Глущенко В.В., Чехунов В.Н. Фінанси: учеб. пос. / В.В. Глущенко, В.Н. Чехунов. — Х.: УВД, 2000.
3. Даниленко А. Т. І: Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації / Ред. А.І. Даниленко. — К.: Фенікс, 2008.
4. Деньги. Кредит. Банки. Алпатов Г.Е., Бабулин Ю.В. и др. / Под ред. Иванова В.В., Соколова Б.И. — М.: ТК Велби, Проспект, 2003. — 624 с.
5. Экономическая энциклопедия. Политическая экономия: энциклопедия / Ред. кол.: А.Н. Румянцев (глав. ред.), Л.И. Абалкин, О.Т. Богомолов и др. — М.: Советская энциклопедия, 1975. — 562 с.
6. Кушнір І.В. Фінанси / Кушнір І.В.: мультимедійний курс.
7. Ленін В.І. Повне зібрання творів: пер. з 5-го рос. Вид. / Ленін В.І. — К.: Політвидав, 1969 — 1975. — Т. 36, — 1973. — 411 с.
8. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посібник. — 2-ге вид., доп. і перероб. — К.: КНЕУ, 2001. — 240 с.
9. Рейзенберг Б. Сучасний економічний словник / Б. Рейзенберг, А. Лозовський, Е. Стародубцева. — 5-те вид., перероб. і доп. — М., 2006.
10. Романенко О.Р. Фінанси: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — 2-ге вид., перероб. і доп. / О.Р. Романенко, С.Я. Огородник, М.С. Зязюн, А.А. Славкова. — К.: КНЕУ, 2003. — 387 с.
11. Советский энциклопедический словарь / Гл. Ред. А.М. Прохоров. — 4-е изд. — М.: Сов. Энциклопедия, 1986. — 1600 с.
12. Фінанси, денежный оборот и кредит: учебник / Под ред. В.К. Сенчагова, А.И. Архипова. — М., 2000.
13. Федосов В.М., Опарін В.М., Львовчкін С.В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: Монографія / За наук. ред. В. Федосова. — К.: КНЕУ, 2002. — 387 с.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2011 р.